
НИШКА ОКОЛИНА

Може се рећи да је лепа. Са истока и севера и југа опасују предео нишка повисока, махом *џола* брда. Међу тим брдима је долина нишка, кроз коју протиче Нишава.

Долина је та на запад – ка Морави – отворена и тамо из ове излази у пространу равницу Нишава, која се ниже "Мрамора" улива у Мораву, која том притоком Нишаве постаје знатно већа.

У прехисторијска времена долина нишка, као и сва околина тамо до иза Лесковца била је *језеро*, тј. земља под водом. Воде моравске, нишевачке, топличке, које се сада мирно веругају по уским својим коритима, остављајући десно и лево богата села и питоме пределе – некада су се те воде са крупним таласима ваљале и поврх Горице и

Сл. 21 Сићевачка клисура,
према Ф. Каницу

поврх "Виника" – поврх та два војничка вулкана! И далеко у сталаћкој клисури била је одушка томе језеру. Ту је морао бити водопад, који је ту клисуру, ронио, док је није сасвим просекао и вода је у моравску долину одишла и сви предели од Сталаћа па до Лесковца и тамо до Трстеника итд. остали су суви. Таква устава воде у стара времена био је Каблар и Овчар за пожешке пределе. Таква огромна устава јесте још и дунавски Ђердап – који је Дунаву пречио пут и чинио те је дуго времена било у некадашњим геолошким периодима такозвано "Панонско море", које је плавило некадашњу словенску земљу Панонију, садашњу Маџарску.

Тако се мењао и преображавао овај свет! Тако је другојачија била земљина површина пре но што беше на њој оволико двоножаца, људи, који сада иду по сувоти земљиној свађају се, читају новине, терају политику, телеграфишу или праве жељезнице и парне лађе, којима савлађују и сувоземне и поморске даљине тако, да је цела земља постала једна блиска заједница и шта се јутрос деси у Америци, довече се зна и у Азији и у Африци и у Европи. Штета само што људи нису напредовали у међусобној љубави, колико су у промућурности! Или мислите ли ви да су људи сад бољи но некад кад бејаху "дивљи"?! Може бити по нека баба, која је једном ногом у гробу жели – и то из шпекулације – да чини неко добро и заиста се о томе брине; али овај остали цивилизовани свет?!..... О, чувати се ваља његових ноката! И ја бих сто пута радије водио пријатељске односе са каквим старим суровим Тевтонцем, који је на леђима имао само једну неуштављену кожу, ишао бос и гологлав а у руци држао стрелу, – но што бих то чинио са буди којим тевтонским потомком рецимо каквим страним министром, који се завукао у фини фрак, има и цилиндар, фине меке ципеле а из стидљивости (да му се нокти не спазе!) место стреле, коју је његов прандед носио – има танке и њежне рукавице.... знак "цивилизације" и "благородности".

И нишка је околина дакле производ божије радионице природе и њеног највреднијег раденика – воде! Вода је шпартала све оне дубине и оне долине, вода је нанела нека од оних брда и спрудова, као што је Виник и Горица.... Вода је то сасвим неотице чинила не слутећи да ће на томе њеном и божијем рукотвору доцније какав Римљанин или Грк задати град Ниш; а какав Митад или Авни паша дизати на брдима своје опаке карауле и "табије" из којих ће бљувати огањ и жељезо – да се спречи право, да се убије слобода а чини насиље! Бог творац мислио је ваљда добро са овим светом али се после некако свет изопачио много, да је барут постао важан посредник и знак наше "хришћанске" љубави и пажње, коју један народ другом у врелим ђулићима указује!

Пошто је околини нишкој дат данашњи облик, пошто је вода осанула и земља се осушила, бегенисали су и људи ово место и – јавише се насебине. Ниш је давнашња варош. Ту су се мењали многи господари и остављали су своје знаке. Неко је основао варош Ниш, други је сазидао град, трећи је правио мост, четврти тамнице и џамије, пети

дизао православне храмове, шести шанчеве и карауле и умложавао гробнице, које су му мало биле, него је подизао чак и "Ђеле-кулу" – не давши мртвим јунацима да иду у недра својој мајци земљи из које су и изашли, него им меће јуначке и похвалне главе њихове у љути креч и тврди камен, да вуре одатле; да Турке храбре, а Србе да плаше!! Почнимо дакле са тим спомеником.
